

**“ İQOR POLKU HAQQINDA DASTAN” VƏ “NIBELUNQLAR NƏGMƏSİ”
EPOSLARININLEKSİK-SEMANTİK SİSTEMİ**

Qədim abidələr üzrə leksik-semantik sistemin öyrənilməsi abidələr yazıldığı dövrün leksik mənzərəsinin müəyyənəndirilməsi deməkdir. Bu istiqamətli tədqiqatların aparılması fəlsəfə, tarix, kulturologiya, filologiya, sosiologiya və s. üçün zəngin materiallar verir. Əgər həmin tədqiqatlar zamanca bir-birinə yaxın olan dövrü əhatə edərsə və bu aspektdə tipoloji tədqiqat aparılırsa, abidələrin məxsus olduğu xalqların düşüncə tərzindəki universal xüsusiyyətləri aşkarlayıb modelləşdirmək mümkün olur. Bu isə bəşəriyyətin keçdiyi inkişaf yolunun ümumi konturlarını müəyyənəndirməyə imkan verir. Bu kontekstdə qədim german abidələrindən “Beovulf”, “Nibelunqlar nəğməsi”, slavyan abidələrindən “İqor polku haqqında dastan” və “Azərbaycan abidəsi” Kitabı-Dədə Qorqud” dastanlarında leksik-semantik sistemi öyrənmək bu mənada xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Qədim İngilis dilinin tədqiqatçılarından olan V.Strit bu dövr dilinin leksikasında semantik sahələrin təhlilini “Qədim ingilis dilində semantik sahələrin tədqiqi” adlı əsərində vermişdir (8).

Bu istiqamətdə əsas semantik sahələr kimi dəniz və hərbi diqqət mərkəzindədir. K. Teyrin “Qədim ingilis dilində dəniz terminləri” adlı lüğət formasında yazılmış kitabı (2),199). B istiqamətdə tədqiqatlar üçün çox dəyərli bir vəsaitdir. Həmçinin, Lyuda İşmuratovanın Qədim ingilis dilində “müharibə” semantik sahəsi və hərbi terminlər “adlı məqaləsini qeyd etmək olar (5,480). Ümumilikdə, qeyd edilən araşdırmalar nəticə etibarilə Anqlo-Sakson tayfalarının dünyanı necə dərk etdiklərini və onların linqvistik ifadə tərzlərini çox dəqiq şəkildə təqdim edir. Bu kontekstdə əsas tədqiqat obyektini kimi qədim ingilis dilində yazılmış “Beovulf” eposu nəzərdən keçirilir. “Beovulf” eposu aristokratların poeması olmaqla krallar, pirlər, drujinnilər və üzbəüz döyüşlər ələmindən bəhs edir. Eposda qəhrəmanlıq nəğmələri, qəhrəmanların mükafatlandırılması, yeni nəslin törəməsi, yenidən tarix səhnəsinə qayıdılması kimi hadisələr, heç şübhəsiz ki, dilin zənginləşməsi ilə müşayiət olunmuşdur. Bu proseslərin ifadəsi üçün müvafiq leksemlərin, adlandırılmaların mövcudluğu epos dilində semantik sahə sözlərinin formalaşması ilə nəticələnmişdir, xüsusilə qəhrəmanın təriflənməsində tipik ifadələrdən istifadə olunmağa imkan yaratmışdır. Y. A. Krupina “Beovulf” eposunun leksikoqrafik tədqiqindən danışarkən onun beş dövrünü qeyd edir və onları meqa, makro, mikrostruktur tamamlanma kimi səciyyələndirir. Qeyd olunan leksikoqrafiya işlərinin XIX əsrdən başladığını, bu dövrdə böyük işlərin görüldüyünü XX əsrin ortalarında konkordansların yaradılması sahəsində böyük uğurların əldə olunduğunu xüsusi olaraq vurğulayır(3).

Qədim eposların bir xüsusiyyəti də dövrün abidəsi olaraq müxtəlif iqtisadi-mədəni əlaqələrin təsiri ilə alınma sözlərin mövcudluğudur. Bu tipli alınmalar qeyd olunan kontekstdə təbii hadisə kimi dəyərləndirilməlidir. Abidələrdə alınma sözlərin miqdarı və mənşəyi fərqlidir. Məsələn, “Nibelunqlar nəğməsi” üzrə aparılan leksik tədqiqatlara əsasən, bir fransız mənşəli alınmaya (Abenteuer) rast gəlinir. Məsələ burasındadır ki, qeyd olunan leksem bu eposun ümumi hissələrini bildirir; yəni əsərin başlıqlar üzrə istiqamətlənməsi bu ad altında baş verilir. Zənnimizcə, bu xüsusiyyət hansısa ədəbi ənənənin əlamətidir(6).

“İqor polku haqqında” dastanda bibliizm, türkizm, yunan və skandinaviya dillərindən alınmalar vardır. Eposda mənşəcə müxtəlif dillərdən alınan leksemlər müəyyən tarixi, mədəni əlaqələrin vaxtilə mövcud olmasının əlamətidir. Digər tərəfdən abidədə o vaxtkı Rusiyanın şimal dialektinin izləri çoxlu sayda leksemlərdə yaşayır. İndi də Rusiyanın bu ərazilərində eposda işlənin qədim sözlərə rast gəlmək olur. V.V Kolesovun qeydinə görə, Kursk-Orlov şivəsində indi də галици, комонь, лада, смага, каять, лелеять, щекотать (щebetать), перетята, cənubi rus şivələrində isə (о)болонье, струга (поток), яруга, холм, распудити, гнездо kimi leksemlərə rast gəlmək olur (1,140).

Yuxarıda göstərilənlərə əlavə olaraq, böyük Rus dialektlərində çoxlu sayda “İqor polku haqqında dastan”da mövcud olan sözlər müəyyənəndirilmişdir.; belə ki, Kursk-Oryol dialektlərində aşağıdakı sözlərə rast gəlinir: qalıtı, komon, lad, smaqa, kayat, cherish, (“cik-cik” mənasında), peretyata, zeqzitsa və s. Eyni “zeqzitsa” (kuku), eləcə də “kikat” (“qışqırmaq”, quşlar haqqında), Arxangelsk-Vologda ləhcələrində, “troskat” (tez-tez danışan) və “ayaqyalın” (çılğın) mənasında Pskovda rast gəlinir (4).

Eposda çoxlu sayda sinonimlər, yaxın mənalı sözlər və ya antonimlər vardır

“Nibelunqlar nəğməsi”ndə, ümumən qədim qəhrəmanlıq eposlarında olan adların –antroponimlərin simvollaşması həm sosial, həm də linqvistik hadisədir. Obrazların hansı mənada simvollaşması həmin qəhrəmanların fəaliyyətinə, mübarizəsinə verilən dəyərli müəyyənəndirir. Məsələn, Günter.Xebbelin faciəsi ona ikiqat yanaşmanı tələb edir; “insan” və “kişi”. Günter bir tərəfdən insandırsa, digər tərəfdən xüsusi mənada cəsurdur. Bu antiteza qəhrəmanın düşdüyü şərait və mübarizəsi ilə müəyyənəndirir. Bu halda Günter “ein Degen” və “ein König” adlanır. Bunlara rəğmən Xebbel isə zəif, gücsüz, qorxaq insan olaraq mənfi əlamətlərin daşıyıcısı kimi simvollaşır. Bunların içərisində “König” (kral) həqiqi mənada işlənsə («Ein König! Spricht dock ein Degen so mit einem Degen!»), “König Gunther von Burgund” onun kontekstual mənasıdır. Qeyd olunan antroponimlərin belə simvollaşması onların konnativ mənasının meydana çıxması ilə səciyyəvidir:

Hwæt! Wē Gār-Dena in geār-dagum
þeod-cyningaþrymgefrūnon,
hūþāædelingasellenfremedon. (10).

¹ Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent. Bakı Slavyan Universiteti

Cəngavərlik mədəniyyəti almanlara fransızlardan keçmişdir; XII əsrdə cəngavərlik almanlar içərisində geniş yayılır. Rıçar mədəniyyəti yeni ideologiya və ya mədəniyyət olaraq epos yaradıcılığında təsiredici faktora çevrilir. Bunlarla yanaşı, orta əsrlər Alman lirikasında rıçar -cəngavər poeziyası formalaşır. Bu dövrdə fransız cəngavərlik cəmiyyətinə aid çoxlu sayda leksik vahidlər alınır və bu dövr alman poeziyasında möhkəmlənir. Qədim ingilis abidələrində sinonim və ya yaxın mənalı sözlərin sistemi formalaşır. Məsələn, “qalxan” lekseminin mənasına uyğun və ya yaxın olan bord, rand, lind və scyld və slaksemlər poetik dilin ahənginə uyğun olaraq meydana çıxır. Bu xüsusiyyət poeziya dilinin özündən və həmin dövrün dil xüsusiyyətlərindən irəli gəlir

Eposda müxtəlif fəaliyyət sahələrinə aid terminlər də vardır. Haqqında danışılan eposlar qəhrəmanlıq eposları olduğundan hərbi alətlərlərin tətbiqi ilə bağlı çoxlu sayda terminlər işlənir.

Hər bir xalqın törənişi, inkişafı və mövcudluğu tarixi onların daxili inersiyası, yaratdığı böyük mədəniyyəti və müxtəlif sahələrə aid yaratdığı özünümüdafiə faktorları ilə sıx bağlıdır. Özünümüdafiə deyəndə buraya milli –mədəni, eləcə də müdafiə mənəviyyatının əsas amilləri daxildir. Epos məxsus olduğu xalqın həmin dövrdə yaradılan dünyanınleksik mənzərəsidir. Burada onların sevgisi, nifrəti, qəhrəmanlığı, təbiəti dildaşıyıcısının bütöv mənəviyyatı halında öz əksini tapır. Ona görə də epos mədəniyyəti dünyanın mənən zəngin və qədim böyük tarixi olan xalqlarına aiddir. Qəhrəmanlıq eposu o halda yaranır ki, həmin xalqın qəhrəmanlıq tarixi var, ölkəsini yadellilərdən döyüşərək qoruyub, gələcək nəsillər üçün mübarizə tarixini yaradıblar. Bu bütövlükdə xalqın şüuruna hopub, yaddaşlarında qorunub saxlanılıb. Buna ictimai reaksiya olaraq xalq öz sənaməsini- qəhrəmanlıq eposunu yaradır və onların məişətinə, həyat tərzinə daxil olur; bu mədəniyyət nümunəsi məxsus olduğu xalqın yaddaşında bəzən minilliklərlə qorunub saxlanılır. Həmin faktorlar o qədər güclüdür ki, bəzən eposun bəzi hissələri zamanın-epoxanın tələblərinə görə transformasiyaya uğrayır, bəziləri isə konservatist insanların şüurunda olduğu kimi mühafizə olunur. Xalqın eposlaşmış mübarizə tarixi, xalq salnaməsinin təmsilçisidir. Bu xüsusiyyətlər “Beovulf”, “Nibelunqlar nəğməsi”, “Dədə Qorqud” dastanları v. “İqor polku haqqında dastan” da canlı şəkildə büruzə verir. Eposlarındığər mühüm cəhəti epoxanın həm tarixi, həm də milli koloritini yaşatmasıdır. Bu mənada bütün eposlar böyük dəyərə malikdir.

“İqor polku haqqında dastan” qəhrəmanlıq dastanları sırasına daxildir. Bu eposun bəhs etdiyi konkret tarixi hadisə vardır ;Bu , Kiyev rus dövlətinin poloveçlərə qarşı müharibəsindən ibarətdir. Təbii ki, eposda hərbi meydanı verilərkən hərbi anlayışları bildiren sözlərdən istifadə olunmuşdur. Məsələ ondadır ki, epos yaradıcıları bununla bağlı bütöv leksik-semantik sistemini yaratmışlar. Məsələn:

1. **Hərbi terminlər- döyüş alətləri:**шеломь, луци, тули, сабли, стрпiуби, стрелки, мечи, засапожники, шереширь, папорзи, сулиць və s.

“Игорь ждет мила брата Всеволода. И рече ему буй-тур Всеволод: "Один брат,одинсвет светлый ты, Игорю! Оба есве Святославличя. Седлай, брате, свои борзый комони, а мои ти готови, оседлани у Курьска напереди. А мои ти куряни - сведоми кмети: под трубами повити, **под шеломи** възлелеяны, конець копия въскормлени; пути имь ведоми, яругы имь знаеми, луци у них напряжени, **тули** отворени, **сабли** изострени; сами скачють, акы серьи волци в поле, ищучи себе чти, а князю славе"(9).

“Другаго дни велми рано кровавья зори свет поведают; черныя тучя с моря идут, хотят прикрыти 4 солнца, а в них трепещуть синии молнии. Быти грому великому! Идти **дождю стрелами** с Дону великаго! Ту ся копием приламати, ту ся саблям потручяти о **шеломи половецкья**, на реце на Каяле, у Дону великаго. О Руская земле, уже за шеломянем еси!”(9).

Çox maraqlıdır ki, eposda , **сабли**” və ” **меч**”eyni semantik sahəyə daxil olsalar da,fərqli semantikanın daşıyıcılarıdır. Bu da eposun ruhuna uyğun olaraq tarixi həqiqət kimi verilir. “Сабля “poloveç silahı kimi təqdim olunur və çox az hallarda rusların da ondan istifadə olunur. “Меч”isə rus silahı olaraq poloveçlərə qarşı yönəlir. Qeyd olunan faktlar eposda həmin dövrə aid silahların tarixi koloritini təmsil edir. Epos yaradıcısı bununla onu demək istəyib ki,vuruşan iki düşmənin silahları da fərqlidir, onları birləşdirən heç nə yoxdur. Yuxarıdakı mətndə qeyd olunan semantik sahəyə aid olan “**шеломи**”;”**тули**” leksemləri eposda tez-tez təkrarlanır. Digər bir xüsusiyyət döyüş silahının məxsus olduğu istehsal ölkəsinin adı ilə verilməsidir. Məsələn:

“Уже бо Сула не течет серебряными струями к граду Переяславлю, и Двина болотом течет оным грозным полочаном под кликом поганых. Един же Изяслав, сын Васильков, позвони своими **острыми мечи** о **шеломи литовския**, притрепа славу деду своему Всеславу, а сам под черлеными щиты на кроваве траве притрепан **литовскими мечи**, и схоти ю на кровать и рек: "Дружину твою, княже, птиць крилы приоде, а звери кровь полизаша". Не бысть ту брата Брючяслава, ни другаго - Всеволода. Един же изрони жемчужну душу из храбра тела чрес злато ожерелие. Унылы голоси, пониче веселие, трубы трубят городеньский”(9).

Burada “**острыми мечи** о **шеломи литовския**”, “**литовскими мечи**” epos dövründə xüsusi önəm daşıyan silahlardır.

Silahın poetik anlamı eposda xüsusi olaraq nəzərə çarprır. Məsələn, **харалужными мечи**”;” **мечи цвелити**”;” **острыми мечи**” və s.

“Тии бо два храбрая Святославличя, Игорь и Всеволод, уже лжу убудиста, которую то бяше успил отец их Святославъ грозный великий Киевский грозою: бяшетъ притрепетал своими сильными полкы и **харалужными мечи**; наступи на землю Половецкую; притопта холми и яругы; взмути реки и озеры; иссуши потоки и болота; а поганого Кобяка из луку моря от железных великих полков половецких, яко вихр, выторже, - и падесея Кобяк в

граде Киеве, в гридниче Святославлѣ. Тунемци и венецици, тутреци и моравѣ поют славу Святославлѣ, кають князя Игоря, иже погрузи жир во дне Каялы, реки половецкия, рускаго злата насыпаша. ТуИгорь князь выседе из седла злата, а в седло кощиево. Уньша об градом забралы, а веселие пониче". "Тогда великий Святослав изрони злато слово, с слезами смешено, и рече: "О, моя сыновчя, Игорю и Всеволоде! Рано еста начала Половецкую землю мечи цвелити, а себе славы искати: но не честно одолесте, не честно бо кровь поганую пролиясте. Ваю храбрая сердца в жестоцем харалузе скована, а в буети закалена. Се ли створисте моеи сребреней седине!"(9)

"Nibelunqlar nəgməsi" və "Kitabi –Dədə Qorqud"da olduğu kimi slavyanlara məxsus olmayan silah növündən də bəhs olunur. Məsələn "сулиця". Yüngül nizə anlamında olan bu leksik vahid A.A.Burlkinin qənaətinə görə iki dəfə işlənmişdir. Bu da onu göstərir ki, qeyd olunan silah iğorun polkunda çox da böyük əhəmiyyət daşımayan silahdır, yəni rus ordusunun əsas silahı deyil.

Hərbi leksik –semantik sistemə daxil olan digər leksemlər də eposda mühüm rola malikdir:

1. Dəbilqə, ox, yaу

"Се ветри, Стрибоживнуци, веют с моря стрелами на храбрѣя полкы Игоревы. Земля тутнет, реки мутно текутъ; пороси поля прикрывають; стязи глаголютъ - половци идутъ от Дона и от моря; и от всех стран Руския полкы оступиша. Дети бесови кликом поля прегородиша, а храбрии русици преградиша черлеными щиты"(9).

Bəzən eposda bir-biri ilə vuruşan rusların və öpoloveçlərin simvolu kimi döyüş silahlarının poetik anlamı verilir. Məsələn, Rus knyazlarının qızıl dəbilqə gəzdirməsi, poloveç xanlarının isə qızıl oxları onları fərqləndirən cəhət kimi təqdim olunur. Eposda bir leksik-semantik sistemə daxil olan müxtəlif simvollardan da bəhs olunur (qılınc, bayraq, nizə).

2. Hərbi vasitələri bildirən sözlərin leksik-semantik sistemi: "дöyüş atı,скдлю"; "стремень"; "забороло".

3. Titul adları: Knyaz, boyar, boyevod, karol və s.

Тогда Игорь возре на светлое солнце и виде от него тьмою вся своя воя прикрыты. И рече Игорь к дружине своей: "Братие и дружино! Луце ж бы потяту быти, неже полонену быти. А всядем, братие, на свои борзѣя комони, да позрим синего Дону!" Спала князю умь похоть, и жалость ему знамение заступи искусити Дону великаго. "Хошу бо, - рече, - копие приломити конецъ поля половецкаго с вами, русици! Хошу главу свою приложити, а любо испити шеломомъ Дону"(9).

4. Hərbi birləşmə adları: Polk, drujina, rat və s. полк ,

С зарания в пяток потопташа поганѣя полкы половецкия и, рассушѣя стрелами по полю, помчаша краснѣя девкы половецкия, а с ними злато, и паволокы, и драгѣя оксамиты. Орьтмами, и япончицами, и кожухы начаша мосты мостити по болотом и грязивым местом - и всякымн узорочѣя половецкыми. Черлен стяг, бела хирюговь, черлена чолка, сребрено стружие - храброму Святославлѣчю!(9).

5. Ümumi hərbi anlayışlar: брань, полечь, раздор усобища .

6. Zoonimlərin leksik-semantik : şahin, qartal, qarğa, bülbül, qu quşu :

А не сорокы втрескоташа - на следу Игореве ездит Гзак с Кончаком. Тогда врани не граахуть, галици помолкоша, сорокы не трескоташа, полозие ползоша только. Дятлов тектом путь к реце кажут, соловии весельми песьми свет поведают. Молвит Гзак Кончакови: "Аже сокол к гнезду летит, соколича ростреляево своими злачеными стрелами". Рече Кончак ко Гзе: "Аже сокол к гнезду летит, а ве соколца опутаево красною дивичею". И рече Гзак к Кончакови: "Аще его опутаево красною дивичею, ни нама будет сокольца, ни нама красны дивиче, то почнут наю птици бити в поле Половецком"(9).

7. Mifoloji bəşmiş bir sıra canlılara aid kiçik leksik-semantik sistem: pələng, boz canavar, ayı : Дремлет в поле Ольгово хороброе гнездо. Далече залетело! Не было оно обиде порождено ни соколу, ни кречету, ни тебе, черный ворон, поганый половчине! Гзак бежит серым волком, Кончак ему след править к Дону великому(9).

8. Coğrafi adlar: Xinlər, Litva, Yatvizlər, Deremela, Poloveçlər:

"А ты, буй Романе, и Мстиславе! Храбрая мысль носит ваш ум на дело. Высоко плаваеши на дело в буети, яко сокол, на ветрех ширяеши, хотя птицю в буйстве одолети. Суть бо у ваю железный папорзи под шелома латинскими: теми тресну земля, и многи страны - Хинова, Литва, Ятвѣзи, Деремела и Половци - сулиця своя повергоша а главы своя подклониша под тьи мечи харалужныи. Но уже, княже, Игорю утрпе солнцю свет, а древо не бологом листвие срони - по Роси и по Сули гради поделиша. А Игоревѣ храбраго полку не кресити. Дон ти, княже, кличет и зоветь князи на победу. Олговичи, храбрыи князи, доспели на брань"(9).

Beləliklə, təhlilə cəlb etdiyimiz eposlarda leksik semantik sistemin oxşarlığı universal konseptlər sisteminin mövcudluğu ilə bağlıdır. Bu dövərlər sistemi ilk növbədə dilin leksik-semantik sistemində bürüzə verir. Digər tərəfdən, mədəniyyətlə bağlı konseptlər də hər bir eposun leksik-sermantik sisteminə öz təsirini göstərir. Nəticədə, epos mətnləri universal və mədəni dövərlərin birgə ifadə olunduğu bir diskursiv məkanlara çevrilir.

İSTIFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYATLAR:

1. Колесов В.В. Лексика "Слова" // Энциклопедия "Слова о полку Игореве": В 5 т. — СПб.: Дмитрий Буланин, 1995. Т. 3. К—О. — 1995. — С. 138—144. : <http://feb-web.ru/feb/sloven/ces/es3/es3-1381.htm>.

2. Katrin Their 2014 Old English Sea terms, ANGLO-SAXON Books, 199 p.

3. Крупина Е.А. Крупина Екатерина Алексеевна Глоссарии к древнеанглийской поэме «Беовульф»: <https://isuct-bhi.ru/files/issue/bhi-2020-1-228>.

4. Лексикон «Слова о полку Игореве» - 1981dn : <https://1981dn.livejournal.com> >

5. Lyuda İshmuratova 2017 Semantic field "war" and military terms in old English, Vestnik Bashkirskoqo Universiteta, Vol. 22, No. 2., p.p. 477-482).

6. Особенности поэтического языка древнеанглийского ...<http://yazykoznanie.ru/content/view>).

7.Фомичева А.А. — Лексическая многозначность и омонимия в средневерхненемецком языке в свете проблематики лексической синонимии и лексико-семантического анализа // Litera. - 2021. - № 8 <https://cyberleninka.ru/article/leksicheskaya-mnogo...>

8.Victor Strite 1989 Old English semantic field studies: American University Studies, New York: Peter Lang, 239 p.).

Mənbələr:

9.Слово о полку игореве<http://old-ru.ru> > ...

10.<https://www.litmir.me/br/?b=25775&p=52>

Xülasə:

Məqalədə “Nibelunqlar nəğməsi” və “İqor polku haqqında dastan” eposlarında leksik-semantik sistemin tipologiyasından bəhs olunub. Qeyd olunan eposların qəhrəmanlıq eposları olduğundan onlarda hərbi terminlərin tipologiyası və onların xüsusiyyətlərindən məqalədə geniş aspektdə bəhs olunur. Aparılan tədqiqatdan belə bir nəticə əldə olunur ki, qədim eposların bəhs etdiyi tarixi dövrdə insanların leksik-semantik sistem baxımından şüur modeli oxşardır, lakin onların leksik verballaşması dildəyiçilərinin dilindən asılı olaraq reallaşır.

Dilin leksik sistemi dil daşıyıcılarının düşüncəsini, həyat tərzini, beynində mövcud olan dil mənəzərəsini əks etdirir. İnsanların məşğuliyyətini, mübarizəsini, sevgisini, nifrətini və s. bildirən sözlərin semantik yaxınlığına görə insanların şüurunda yaratdığı qrup bir sistem təşkil edir ki, bu da leksik-semantik sistem adlanır. Bu sistem təkcə linqvistik mahiyyət daşıyır, həm də sosioloji, tarixi, mədəni mahiyyətə malikdir. Çünki bütün eposlarda insanların özünəməxsus psixologiyası, fəlsəfəsi, məşğuliyyəti habelə yaşadığı tarix onların dilində- leksikasında öz ifadəsini tapır. Bu mənada istənilən diddəyiçisinin leksik-semantik sisteminin izahı linqvistikanın hüdudlarını aşaraq daha geniş əhatə dairəsi qazanır. Əgər demək mümkündürsə, dilin leksik-semantik sistemi şüurda kateqoriallaşmış biliklərin linqvistik sistemidir.

Açar sözlər: leksika, sistem, epos, abidə, sinonim, koninq.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ЭПОСОВ "ПИСНЬ О ПОЛКЕ ИГОРЬЕ" И "ПЕСНЯ О НИБЕЛУНГАХ"

Резюме:

В статье говорится о типологии лексико-семантической системы в былинах «Песнь о Нибелунгах» и «Эпос о Игоре Полке». Поскольку указанные былины являются героическими эпосами, в статье в широком аспекте рассматривается типология воинских терминов и их характеристика. Из проведенного исследования делается вывод о том, что модель сознания людей с точки зрения лексико-семантического строя в исторический период, упоминаемый в древних эпосах, аналогичен, но от этого зависит их лексическая вербализация из языка носителей языка.

Лексическая система языка отражает образ мыслей, образ жизни и языковой ландшафт носителей языка. Благодаря семантической близости слов, выражающих род занятий, борьбу, любовь, ненависть людей и т. п., созданная в сознании людей группа образует систему, которая называется лексико-семантической системой. Эта система имеет не только языковую, но и социологическую, историческую и культурную сущность. Потому что во всех былинах своеобразная психология, мировоззрение, род занятий, а также история, в которой люди живут, находит свое выражение в их языке и лексике. В этом смысле объяснение лексико-семантического строя любого говорящего выходит за пределы языкознания и приобретает более широкий размах. Если можно сказать, лексико-семантическая система языка есть языковая система категориального знания в сознании.

Ключевые слова: лексика, система, эпос, памятник, синоним, конусность.

THE LEXICAL-SEMANTIC SYSTEM OF THE EPICS "THE STORY OF THE IGOR REGIMENT" AND "THE SONG OF THE NIBELUNGS"

Summary:

The article talks about the typology of the lexical-semantic system in the epics "Song of the Nibelungs" and "The Epic of Igor Polk". Since the mentioned epics are heroic epics, the typology of military terms and their characteristics are discussed in the article in a broad aspect. From the conducted research, the conclusion is reached that the consciousness model of people in terms of the lexical-semantic system in the historical period mentioned in the ancient epics is similar, but their lexical verbalization is from the language of native speakers. depends on it.

The lexical system of the language reflects the thought, lifestyle, and language landscape of the speakers of the language. Due to the semantic closeness of the words that express people's occupation, struggle, love, hate, etc., the group created in people's minds forms a system, which is called the lexical-semantic system. This system has not only a linguistic essence, but also a sociological, historical and cultural essence. Because in all epics, people's unique psychology, philosophy, occupation, as well as the history they live in, finds its expression in their language and lexicon. In this sense, the explanation of the lexical-semantic system of any speaker goes beyond the limits of linguistics and gains a wider scope. If it is possible to say, the lexical-semantic system of the language is the linguistic system of categorical knowledge in the mind.

Key words: lexicon, system, epos, monument, synonym, coning.

Rəyçi: dos.L.Ələkbərova

М.М.Джафаров, А.А.Фейзиева ИЗ НАБЛЮДЕНИЙ НАД ЛЕКСИЧЕСКИМИ ДОМИНАНТАМИ В СОВРЕМЕННОМ ДИСКУРСЕ

На протяжении всей истории человечества в общественном сознании людей доминировали проблемы войны и мира. В современную эпоху эти проблемы также вызывают глубокую озабоченность в широких кругах общественности. В центре внимания человечества находятся проблемы мирного решения глобальных конфликтов